

Godišnjak Fakulteta političkih nauka 19, no. 33–34: 179–183

Prikaz knjige

https://doi.org/10.18485/fpn_godisnjak.2025.19.33_34.8

Primljen: 29.10.2025.; Prihvaćen: 11.12.2025.

Nikola Ilić*

Dušan Spasojević, *Antipolitika*, Novi Sad: Akademska knjiga, 2024, 200 strana. ISBN: 978-86-6263-568-6

Postoji jedna poslovice koja kaže da je „večna budnost cena slobode“ (*Eternal vigilance is the price of liberty*). Budnost se ovde može shvatiti kao građanska budnost ili kritičnost, koja je utkana u odnos javnosti naspram vlasti u savremenoj predstavničkoj demokratiji. *Određeni* stepen nepoverenja se tu podrazumeva kao norma. Ideal je da građani budu aktivni po potrebi, da nadziru svoje izabrane predstavnike i koriste svoja politička prava, sudelujući u polju politike onda kada uvide da političari, ukoliko postanu otuđeni od naroda, ne vode javne poslove u opštem interesu. Međutim, šta se događa kada ovaj

princip – izvesna sumnja građana u to šta će, kako će i u čijem interesu činiti izabrani predstavnici – preraste u potpuni skepticizam? Šta se dešava kada građani postanu nepoverljivi naspram cele političke elite, uključujući i opoziciju? Ukoliko bazični princip na kojem se zasniva naše političko uređenje postane nesiguran, te značajan deo društva gaji prezir prema pojmu politike i svemu što se s njom povezuje, onda nastaje ozbiljan problem legitimiteta vlasti i kompletnog sistema. U periodu kada autoritarni populizam buja širom sveta, a posebno u Evropi i Severnoj Americi¹, a na domaćoj sceni netrpeljivost prema partijama i organizacijama civilnog društva dostiže poprilične razmere, *antipolitika* pokazuje svoj uticaj. Samim tim, ova studija postaje krucijalno štivo za razumevanje politike i društva.

Knjiga Dušana Spasojevića, koja je izašla 2024. godine, bavi se time kako smo došli do toga da mrzimo politiku i da u isključivo negativnom svetlu vidimo političare, političku

---

* Fakultet političkih nauka, Univerzitet u Beogradu. Kontakt adresa: nikola.ilic@fpn.bg.ac.rs

---

¹ Andrés Rodríguez-Pose, “The Rise of Populism and the Revenge of the Places That Don’t Matter”, in: Andrés Velasco and Irene Bucelli (eds.), *Populism: Origins and Alternative Policy Responses*, LSE Press, London, 2022, pp. 79–104.

kompeticiju i institucije. Još važnije – kako sve prethodno navedeno *menja politički život i praksu*. Kako sam autor knjige navodi, deo kritika i optužbi upućenih političkom podsistemu nije neutemeljen. Problem nastaje kada se kritičnost ne koristi s ciljem popravljavanja mehanizama kontrole i nadzora, već se nezadovoljstvo građana zloupotrebljava zarad vršenja vlasti, ali bez promena koje bi dovele do poboljšanja političkog sistema². Tome pomaže diskurs antipolitike, koji može obuhvatiti i kritiku ideologije kroz depolitizaciju, i kritiku partija kroz antipartizam, a uz to i goruće pitanje poslednje decenije – populizam, sa njegovim antielitističkim i antiestablišment porukama. Uprkos isprepletanosti sa drugim pojavama, u knjizi je prvenstveno jasnije potcrtano na šta mislimo kada govorimo o antipolitici, a zatim se ukazuje kako taj fenomen transformiše svet politike. Upravo „sinergija različitih formi osporavanja politike objašnjava dubinu aktuelne krize demokratije i političkog predstavljanja”³, pa je samim tim značajan poduhvat istražiti „ideološku i narativnu dimenziju fenomena”⁴ antipolitike – što autor temeljno čini.

Teme analizirane u knjizi *Antipolitika* ne predstavljaju nikakvo iznenađenje, već svedoče o kon-

tinuitetu istraživačkog interesa kod Spasojevića. Širi fokus autora je inače na klasičnim političko-sociološkim pitanjima, poput političkih partija i partijskih sistema, društvenih rascepa i linija političkih podela, kao i temama poput stanja demokratije u Srbiji i hibridnog režima, što uključuje i bavljenje civilnim društvom, društvenim pokretima, taktikama protesta i odnosu vlasti spram njih. Ovakva širina predstavlja dodatnu vrednost ove studije, jer čitaoci imaju priliku da sa istim kvalitetom stiču znanja u različitim podoblastima. Kada je reč o samoj knjizi, ona se uže bavi uticajem i korišćenjem antipolitičkih ideja kod političkih partija i u civilnom društvu.

Knjigu čini uvodni deo, koji ukratko mapira studiju i iznosi njene namere i istraživačko pitanje, kao i tri celine, zaključna razmatranja i reference. Celine, koje imaju 11 potpoglavlja, su sledeće: 1) Preduslovi i uzroci antipolitike; 2) Antipolitički izazovi i političke partije; 3) Civilno društvo i antipolitika. Svaka celina analizira predmet studije na različit način, međutim, to ne predstavlja problem, već pokazuje mogućnost da se fenomenom antipolitike bavimo iz različitih uglova i koristeći različite pristupe.⁵ Štaviše, autor, objedinjujući korene antipolitike (tehnokratski i populistički) i fokusirajući se na njen uticaj i korišćenje od strane više različitih aktera (političari, građani, civilno društvo)⁶, čini značajan do-

² Dušan Spasojević, *Antipolitika*, Akademska knjiga, Novi Sad, 2024, str. 7–8.

³ Dušan Spasojević, *Antipolitika*, nav. delo, str. 159.

⁴ Isto, str. 9.

⁵ Isto, str. 11.

⁶ Isto, str. 9.

prinos u okviru postojeće literature. Još jedan način na koji možemo posmatrati knjigu jeste da ove tri celine sagledamo kao efektivno dva dela studije. U prvoj celini se iznosi glavni teorijski okvir antipolitike, dok druga i treća služe kao konkretne analize onoga što je postavljeno kao osnova u prvom delu, uz dodatak teorijskih koncepata iz literature o partijama i civilnom društvu.

Prva celina najpre razmatra glavne uzroke koji su doveli do toga da antipolitika postane temeljni proces koji „transformiše društva u kojima živimo, te utiče na promene [...] skoro svih društvenih podsistema (političke partije, mediji, civilno društvo)”⁷. To su tehnokratska depolitizacija i populistički izazov, koji su naizgled suprotni: prvo označava smanjivanje uloge političara nauštrb eksperata (detronizacija), dok drugo znači osvajanje političkih poluga radi vođenja drugačije politike od strane novih aktera (kolonizacija). Cilj tehnokratije je *deideologizacija*, a populizma *reideologizacija*, ali zajednički ishod jeste antipolitički sentiment oličen u porastu nepoverenja i distance prema politici. To se detaljnije razmatra u drugom delu ove celine, uz analitičko razdvajanje od ostalih pojmova, te bliže definisanje antipolitike i teorijskog okvira koji će biti korišćen. Ova celina je od posebne važnosti za studente demokratije, jer pruža pregled zaista relevantnih autora i rezimira njihove iskorake u istraživanju ovih veoma značajnih

pitanja. Takođe, navedeni su i procesi koji su u prethodnim decenijama oblikovali društvenopolitički kontekst kakav trenutno imamo: pitanje ideologije i rekonfiguracija ideološkog takmičenja (sužavanje ka centru i gubitak leveice), hegemonija neoliberalizma, odnos ekonomskih i kulturoloških tema, kartelizacija partija, uzroci populizma itd. Ukoliko bismo za trenutak iskoračili van strogo naučnog okvira, a posebno uzimajući u obzir društveni kontekst Srbije, u kojem je pojam politike toliko degradiran da se povezuje sa nemoralnim⁸, možemo govoriti i o autorovom intelektualnom angažmanu da ovom pojmu vrati pravi značaj. On ne treba da ima loš prizvuk i da izaziva negativnu reakciju, jer su sve odluke podložne interpretacijama koje zavise od interesa i ideološkog razmišljanja različitih grupa i pojedinaca u društvu⁹: „ukratko, ne postoji pitanje koje nije političko”¹⁰.

Druga celina se bavi partijama: izazovima sa kojima se suočavaju iz pravca antipolitike u kontekstu krize demokratije i predstavničkih institucija¹¹ i njihovim odgovorima

⁷ Isto, str. 14.

⁸ Sara Nikolić, Damir Zejnulahović, and Miloš Janković, “I’d Rather Bite My Tongue Off Than Stand with Them: Paralysis of Political Engagement in Serbia”, *Etnoantropološki problem / Issues in Ethnology and Anthropology*, Vol. 19, No. 1, 2024, pp. 239–263.

⁹ Dušan Spasojević, *Antipolitika*, nav. delo, str. 16.

¹⁰ Isto, str. 135.

¹¹ Isto, str. 79.

na to. Iako se dešava određeno osporavanje hegemonije partija u pogledu političke reprezentacije,¹² one i dalje iz strukturalnih razloga predstavljaju ključne aktere u institucionalnoj politici¹³. Ovo nas dovodi do toga da postoji potražnja za „novim licima“¹⁴ izvan sveta politike i novim partijama koje bi se udaljile od starih, koje su izgubile legitimitet usled toga što su postale asocijacija za *status quo* (kartelizacijom i konvergencijom leve i desnice). Samim tim, Spasojević analizira nove populističke partije koje su nastale u poslednjih desetak godina, njihove ideologije (levica, desnica, centrizam) kroz prizmu reideologizacije političke kompeticije (što će u narednim godinama biti još značajnija tema), kao i pokušaje novih oblika partijske komunikacije i organizacije. U drugom delu je studija slučaja Srbije, gde se objašnjava distanca prema politici i odakle ona potiče, uz kratak ali važan osvrt na događaje koji su obeležili politički život od uvođenja višepartizma. Zatim sledi detaljnija analiza populističke antipolitike koju koristi SNS zarad dolaska i održavanja na vlasti, te razmatranje o tome kako to utiče na opoziciju i pojavu novih lica i stranaka. Nešto što izdvaja ovu studiju je svakako i to što se bavi novim akterima (ZLF; Mi, snaga naroda; itd.) i događajima, pružajući vredan resurs za sve koji istražuju politički život u Srbiji, a posebno iz ugla populizma.

Treća celina se bavi odnosom civilnog društva i politike u Srbiji. Najpre se na sistematičan način opisuje razvoj civilnog društva u njegovim najvažnijim etapama. Počevši od perioda komunizma, kao i tokom 90-ih godina, naglasak je na svim složenostima koje su specifične za istočnoevropska društva. Zatim autor prelazi na period tranzicije, sa izazovima koji su okarakterisali ovo razdoblje, a koje možemo nazvati i periodom „propuštenih šansi“, u smislu nedovoljne uloge civilnog društva kao saveznika i pomoćnika u izgradnji i uspostavljanju demokratskog poretka¹⁵. Osim ovog šireg okvira, koji prikazuje razvojni put civilnog društva, još veća vrednost ove celine leži u objašnjenju njegovih poslednjih (iznuđenih) promena. Ovo je učinjeno uz značajnu empirijsku građu, koja se ogleda u intervjuima koji su rađeni sa pojedincima iz samih organizacija. Zahvaljujući ovome, autor uspeva da prenese izazove i načine razmišljanja ljudi iz civilnog društva, i time pruža prikaz taktika koje se koriste u antipolitičkom okruženju. Ovo čini studiju još kompletnijom i nezaobilaznom za razumevanje ove tematike, dopunjujući znanje o odnosu civilnog društva i vlasti sa nacionalnog, ali još značajnije i sa lokalnog nivoa.

Naposletku, važno je istaći kako je delo napisano tako da uporedo prikazuje razvoj navedenih procesa kako u Srbiji, tako i izvan nje, iako je centralni fokus na domaćim akterima. To pruža mogućnost da se temat-

---

¹² Isto, str. 62.

¹³ Isto, str. 59.

¹⁴ Isto, str. 67.

---

¹⁵ Isto, str. 119.

ski okvir razume sveobuhvatnije, ali i da se ukaže na značaj kontekstualnih razlika koje proističu kao specifičnosti postkomunističkog prostora, u koji spada i Srbija. Osim što se opisani procesi analiziraju na komparativan način, u knjizi se razmatra i relevantan istorijski kontekst, počev od uvođenja višepartizma, pa sve do novijih događaja na političkoj sceni. Ovo je učinjeno sažeto i veoma koncizno, kako bi se ukazalo na korene današnjeg stanja. Još jedna pogodnost za buduće čitaoce jeste obilje empirijskih primera koji pokazuju konkretnu upotrebu antipolitičkih ideja i narativa. Pored istorijskog osvrtu, tamo gde je on potreban, analiziraju se i noviji događaji iz političkog života Srbije, kao i nove partije koje su nastale tokom perioda poslednje vlasti. To je još jedna od prednosti studije, koja će pružiti izvor i studentima prilikom učenja o ovim skorijim dešavanjima, ali i naučnicima kao osnova za dalja istraživanja. Uz sve navedeno, u najnovijim društvenopolitičkim okolnostima u koji-

ma se nalazimo teško je zamisliti relevantnije delo od ovoga. *Antipolitika* Dušana Spasojevića približava jednu složenu pojavu njenim budućim čitaocima i daje okvir za razumevanje transformativnih procesa s kojima se suočavamo.

REFERENCE

- [1] Spasojević Dušan, *Antipolitika*, Akademski knjiga, Novi Sad, 2024.
- [2] Nikolić Sara, Zejnullahović Damir, and Janković Miloš, "I'd Rather Bite My Tongue Off Than Stand with Them: Paralysis of Political Engagement in Serbia", *Etnoantropološki problemi / Issues in Ethnology and Anthropology*, Vol. 19, No. 1, pp. 239–263.
- [3] Rodríguez-Pose Andrés, "The Rise of Populism and the Revenge of the Places That Don't Matter", in: Andrés Velasco and Irene Bucelli (eds.), *Populism: Origins and Alternative Policy Responses*, LSE Press, London, 2022, pp. 79–104.